

Izvirni znanstveni članek/Article (1.01)

Bogoslovni vestnik/Theological Quarterly 84 (2024) 1, 189—199

Besedilo prejeto/Received:06/2019; sprejeto/Accepted:02/2021

UDK/UDC: 159.964:316.356.2-058.865

DOI: 10.34291/BV2024/01/Vrbnjak

© 2024 Vrbnjak, CC BY 4.0

Nataša Vrbnjak

Relacijska travma pri posvojenih otrocih in njene posledice

Relational Trauma in Adopted Children and Its Consequences

Povzetek: Posvojitev kot ukrep za socialno varstvo otrok, katerih starši so umrli ali pa zanje ne morejo ali nočejo skrbeti, prinaša številne pozitivne – toda ob pomanjkanju rahločutnega odnosa staršev posvojiteljev, pa tudi sorodstva in širšega socialnega okolja do njihovih posebnih čustvenih potreb tudi negativne – posledice za njihov psihični in socialni razvoj: dejstvo, da so bili izbrani, spremlja zavedanje, da so bili zavrženi ali da so jim starši umrli. Prispevek z vidika relacijske družinske terapije razpravlja o izkušnji zavrženosti ali osirotelosti kot relacijski travmi in o njenih posledicah. Predstavljene so ugotovitve najnovejših raziskav o čustvenem doživljanju ljudi z izkušnjo posvojitve. Ta je orisana še skozi zgodbe svetopisemskih likov, kot jih najdemo v slovenskem standardnem prevodu Svetega pisma.

Ključne besede: posvojitev otrok, relacijska travma, relacijska družinska terapija, samopodoba, strah pred intimo, regulacija čutenj, presežno v odnosu kot odrešitev, posvojitve v Svetem pismu

Abstract: Adoption as a measure for the social welfare of children whose parents have died or are unable or unwilling to care for them, brings many positive consequences, but in the absence of a sensitive attitude of adoptive parents, as well as relatives and a wider social environment, towards these children's specific emotional needs, adoption can also negatively affect their psychological and social development. The fact that they have been chosen at the same time brings awareness that they have been abandoned or their parents have died. The article discusses the experience of being abandoned or bereaved as a relational trauma and its consequences that can be long-term from the perspective of relational family therapy. The findings of the most recent research in the emotional experience of adopted are presented and outlined in the stories of biblical characters adopted from the Slovene standard translation of the Bible.

Keywords: adoption of children, relational trauma, relational family therapy, self-image, fear of intimacy, affect regulation, the transcendental in a relationship as salvation, adoption in the Bible

1. Uvod

Posvojitev otroka je pomemben socialnovarstveni ukrep države z namenom zaščite otroka, ki iz kakršnih koli razlogov ne more živeti z biološkimi starši ali pa mu ti ne morejo omogočiti zdravega psihičnega in telesnega razvoja. Lahko je odprta (pri njej otrok stik z biološkimi starši ohrani) ali zaprta – pri tej otrok stika z biološkimi starši nima (Bevc 2014, 12–13).

Posvojitev se je izkazala za najprimernejšo rešitev (Christoffersen 2012, 220; van IJendoorn in Juffer 2006, 1237; Brodzinsky, Schechter in Marantz Henig 1992, 7), saj rešuje stisko vseh strani v t. i. posvojiteljski triadi: zapuščenih otrok, njihovih bioloških staršev in parov, ki ne morejo imeti bioloških otrok. Zaradi mnogih okoliščin – tako genetskih kot tudi raznovrstnih pred- in poposvojitvenih –, ki vplivajo na psihični in socialni razvoj posvojenega, jo lahko spremljajo številni, tudi dolgoročni zapleti (Brodzinsky, Santab in Livingston Smith 2016, 120; Côté in Lalumière 2020, 130; Hubbell, Heide in Khachatryan 2019, 487; Slap, Goodman in Huang 2001, 1). Dejstvo, da so bili izbrani, otrokom namreč hkrati prinaša zavedanje, da so bili zavrženi ali da so jim starši umrli – kar pomeni, da so doživeli relacijsko travmo.

Če ta ni prepoznana in otrokom žalovanje za izgubljenim ni omogočeno, se njene posledice lahko kažejo v raznovrstnih težavah pri oblikovanju identitete, samopodobi, intimi in regulaciji težkih čutenj – in celo v psihiatričnih motnjah, tudi samomoru (Grotevant, Dunbar, Kohler in Esau 2017, 2195; Rossman idr. 2020, 1515; Crowley 2019, 179; Xing Tan in Jordan-Arthur 2012, 1501; Cashen in Grotevant 2020, 84; Merchant, Borders in Henson 2019, 387; Brodzinsky 1987, 394; Grotevant 1997, 3; Brodzinsky, Santa in Livingston Smith 2016, 118; Howard, Smith in Ryan 2004, 1; van IJendoorn in Juffer 2006, 1228; Slap, Goodman in Huang 2001, 1).

2. Relacijska travma in njene posledice z vidika relacijske družinske terapije

Relacijska družinska terapija (RDT) (Gostečnik 2011; 2021), inovativen terapevtski model, ki integrira sistemsko teorijo z relacijskimi (objekt-relacijsko, psihologijo jaza in interpersonalno psihoanalizo) teorijami ter psiho-biološko komponento – in tako na človekovo stisko skuša odgovoriti vsestransko –, med drugim trdi, da se najzgodnejša občutja iz odnosa s primarnimi skrbniki zapišejo v našo psiho-biološko strukturo in občutek zase in se kompulzivno prenašajo v odnose, ki jih vzpostavljamo kasneje v življenju (2021, 6). Če so destruktivna, a neprepoznana in neregulirana, na našo samopodobo vplivajo razdiralno in se velikokrat kažejo kot strah pred intimo – nov bližnji odnos namreč prebuja spomin na stare nerazrešene bolečine in grozi, da se bodo ponovile. Tako RDT predpostavlja, da odrasli z izkušnjo posvojitve zaradi zgodnje zavrženosti doživljajo, da ljubezni niso vredni (176).

Ker so jih biološki starši zavrgli ali so umrli ali ker so otroci doživeli zanemarjanje ali zlorabo, so utrpeli relacijsko travmo, za katero je značilno, da mati ni priso-

tna oz. je otrokovo stisko nezmožna uravnavati z ustrezno interakcijo – torej regulirati njegova čutenja. Če ostaja otrok v intenzivnem stanju vzdraženosti, za katerega ni dovolj opremljen, dalj časa, to pusti trajne posledice (2008, 35).

Zlasti škodljiva je zgodnja relacijska travma (35), ki jo utrpijo otroci do tretjega leta starosti, saj to trajno zaznamuje njihove možgane, ki so med odraščanjem sicer zelo dovzetni za učenje in pridobivanje izkušenj – a tudi zelo ranljivi, saj se še le razvijajo. Prevelike količine stresnega hormona kortizola jih namreč zaradi pomanjkanja ustreznega odziva na stisko, zaradi zlorabe ali zanemarjanja trajno preoblikujejo. To se kasneje kaže kot čustvene, kognitivne ali vedenjske težave, ki vodijo v zmanjšano sposobnost doživljanja zadovoljstva v življenju (23). Primarni skrbniki torej otroku ne omogočijo razvoja mehanizma za regulacijo emocij – zelo pomembnega za njegov zdrav psihični razvoj (25). Mnogi otroci, ki niso bili posvojeni takoj po rojstvu, so pred tem živeli v disfunkcionalnih družinah, v neustreznem rejništvu ali so bili institucionalizirani. Tu – kljub trudu tam zaposlenih – niso bili deležni tolikšne pozornosti, da bi ta lahko zadostila njihovim razvojnim potrebam (Pace Serena, Di Folco, Guerriero in Muzi 2019, 373).

Ker gre za travmatično izkustvo, ki so ga posvojeni otroci lahko doživeli pred tretjim letom – ko hipokampus, del limbičnega dela možganov, ki skrbi za procesiranje emocionalnih izkušenj, še ni dovolj razvit, da bi otrok izkustvo lahko postavil v ustrezen prostor in čas –, ostane to shranjeno v amigdali in zato neozaveščeno (Siegel 2003, 1–56). Gre za implicitni spomin, ki ga bo človek kasneje v življenju ob nekaterih sprožilcih močno doživljal v telesu, prek telesnih senzacij in čustvenih odzivov, ne da bi vedel zakaj – ker se travmatičnih izkušenj ne spominja (Cvetek 2009, 52). Ena od dolgoročnih posledic neizžalovane relacijske travme je kompulzivno ponavljanje z njo povezanih vzdušij, kar človekovo doživljanje zadovoljstva v življenju močno okrne. Dokler travmatičnega izkustva – tj. zavrženosti – ne oza-vesti, se bo zaradi notranje prisile po ponavljanju vedno znova znašel v odnosih, v katerih bo znova zavržen – in bo celo naredil vse, da se bo to zgodilo (Gostečnik 2011, 70).

Da posledice relacijske travme lahko doživljajo tudi tisti, ki so bili posvojeni takoj po rojstvu, potrjujejo spoznanja o tem, da na človeka in njegov odnos do sebe, drugih in sveta vplivajo tudi pre- in neonatalne izkušnje (Nežič Glavica 2017, 143–149). Otrokovi notranji organi se razvijajo in razvijejo že v maternici; z rastjo je sposoben vse bolj komunicirati z okoljem in zaznavati številne dražljaje, ki prihajajo tako iz materinega telesa kot iz širše okolice. Če torej mati svojega še nerojenega otroka zavrača ali do njega goji ambivalentna čustva, je večja možnost, da bo enako kasneje v življenju do sebe čutil tudi otrok (143–149). Cvetek (2009, 64) pravi, da otrok, ki ni deležen dotika, lahko dobesedno umre – pri tej trditvi se opira na Spitzove raziskave (Spitz 1947), po katerih je umrljivost dojenčkov zaradi institucionaliziranosti blizu 30-odstotna.

Zlasti relacijski avtorji poudarjajo pomen odnosa med materjo in otrokom za zdrav psihični razvoj, saj se možgani, ki uravnavajo delovanje človekovega telesa – in tako tudi čustva, misli in vedenje –, razvijajo v interakciji z emocionalnim oko-

ljem (Schore 2021, 30). Avtor teorije navezanosti Bowlby je trdil, da je za otrokov normalen razvoj nujna prisotnost osebe, na katero se otrok lahko naveže (Erzar in Kompan Erzar 2011, 16), Stern (2004, 75–96) pa, da se vzdušja iz tega odnosa prek desnohemisferske komunikacije vrisujejo v otrokovo psihično strukturo in tako ustvarjajo njegov občutek, ali je ljubljen in ljubezni vreden ali ne. Doživetja, ki jih ima otrok z materjo, se namreč ponotranjijo in postanejo mentalni modeli odnosov do sebe in drugih (Gostečnik 2011, 29). Če mati otroka zavrača, se bo v njegovem telesu skozi neljubeča telesna in verbalna sporočila ali tista na ravni čutenj in vedënja nakopičil občutek, da ljubezni, nežnosti, zaščite in sprejetosti ni vreden, kar je za njegovo samozavest in samospoštovanje pogubno – pa tudi občutek, da zaupanja niso vredni drugi in mu zato ne morejo dati ljubezni ter omogočiti sprejetosti in pripadnosti. Psiho-biološka stanja se prek desnohemisferskega sporazumevanja med materjo in otrokom naselijo v otroka in postanejo del njegovega implicitnega spomina; če so destruktivna, se bo intime nezavedno bal – ali pa se vedno znova znašel v nefunkcionalnih odnosih (29).

Posvojeni otrok lahko utрпи deficit tudi v navezanosti; če ni bil posvojen ali oddan v rejništvo takoj po rojstvu, ampak institucionaliziran, ni izkusil čim bolj nepretrgane fizične prisotnosti ter čustvene dostopnosti in odzivnosti neposrednega skrbnika (Erzar in Kompan Erzar 2011, 16). Pomen prisotnosti ljubečega skrbnika so potrdili tudi v primeru otrok, ki so med drugo svetovno vojno v času bombardiranja Londona ostali s svojimi materami – in imeli zato manj težav kot tisti, ki so jih od staršev ločili in jih, da bi jih ubranili pred vojnim nasiljem, poslali na podeželje (Freud in Burlinham 1942, 1944). Še večjo rano v navezanosti utрпи otrok, ki je skrbnike menjaval – vsekakor pa tisti, ki jih je menjaval, preden se je nanje uspel varno navezati. Ker te izkušnje oblikujejo njegov notranji delovni model, bo tudi kasneje v življenju vstopal v odnose, za katere je značilna ne-varna navezanost (Erzar in Kompan Erzar 2011, 102).

Med dolgoročne posledice relacijske travme pri ljudeh z izkušnjo posvojitve uvrščamo tudi težave z oblikovanjem samopodobe in identitete – slednje je pri njih še posebej zapleteno (Brodzinsky, Schechter in Henig 1992, 13; Grotevant 1997, 3; 2000, 379; Koskinen in Böök 2019, 238). Biti posvojen namreč zaradi nedostopnosti informacij o izvoru velikokrat pomeni vseživljenjsko iskanje sebe, svoje identitete, svojega jaza, kar je za pojmovanje osebnosti osrednjega pomena. Če se ti ljudje želijo definirati kot odrasli, morajo dejstvo o posvojitvi integrirati v splošen občutek identitete – vse to pa vpliva na njihov občutek samospoštovanja in samovrednotenja (Brodzinsky 1992, 13; Grotevant 1997, 3; 2000, 379). Mohanty (2015, 35) ugotavlja, da je ta proces pri medrasno posvojenih še težji.

Relacijska travma je lahko dolgoročno povezana tudi s splošnimi težavami v duševnem zdravju posvojenih. Čeprav ti pri tem v primerjavi z neposvojenimi ne kažejo velikega odstopanja, pa raziskave potrjujejo, da so v ustanovah za duševno zdravje obravnavani pogostejše – in veljajo za populacijo, pri kateri je tveganje za razvoj duševnih motenj večje. S posvojitvijo povezane težave – tudi zmeda glede identitete – pri njih prispevajo k etiologiji večine duševnih motenj (Brodzinsky 1987, 394; Grotevant 1997, 3; Brodzinsky, Santa in Livingston Smith 2016, 118;

Howard, Smith in Ryan 2004, 1; van Ijzendoorn in Juffer 2006, 1228). Slap idr. (2001, 1) so ugotavljali, da so posvojeni k samomoru nagnjeni bolj kot neposvojeni. Cubito in Obremski Brandon (2000, 408) ter Tieman, van der Ende in Verhulst (2006, 68) opozarjajo, da so odrasli z izkušnjo posvojitve tvegana skupina za razvoj duševnih motenj tudi zaradi raziskovanja bioloških korenin, ki je stresno. V kohortni študiji mednarodno posvojenih so Lindblad, Hjern in Vinnerljung (2003, 190) ugotavljali, da imajo ti več psihiatričnih težav in zlorablajo substance trikrat bolj kot neposvojeni. Vse to opozarja na možen primanjkljaj v sposobnosti za regulacijo težkih čutenj, zlasti zavrženosti, ki vodi v izbiro nefunkcionalnega načina za umirjanje tovrstnih čutenj.

Pri tem Brodzinsky, Schechter in Henig (1992, 11) ter Smith in Brodzinsky (2002, 213) opozarjajo na pomembno dejstvo, da je večina vedënja posvojenih, ki se označuje kot patološko, odraz neprepoznanega žalovanja za izgubo bioloških staršev in sorodnikov – pa tudi korenin in izvorne kulture. Tudi če je bil otrok posvojen kot novorojenček in ni svojih bioloških staršev nikoli spoznal, doživlja izgubo in žaluje.

Da gre za izkustvo z daljnosežnimi posledicami, potrjujejo tudi raziskave odraslih z izkušnjo posvojitve, v katerih so ugotavljali, da je iskanje sebe pri ljudeh s tovrstno izkušnjo vseživljenjski proces. Vprašanja, povezana s posvojitvijo, se pojavljajo ob vseh pomembnih življenjskih ciklih, zlasti odločitvah za intimni odnos in starševstvo – najtesneje se namreč dotikajo tistih področij identitete, ki so povezana z osebnimi odnosi. Večina odraslih z izkušnjo posvojitve je v najzgodnejšem otroštvu doživela izdajo tistih, ki bi jih morali brezpogojno ljubiti – zato bodo ljudem le stežka zaupali in se intime bali (Brodzinsky, Schechter in Henig 1992, 130–137; Greco, Rosnati in Ferrari 2015, 25; Grotevant 1997, 3).

Dosedanje empirične študije puščajo odprto vprašanje, ali so težave z duševnim zdravjem obravnavane populacije posledica posvojitve ali prikrajšanosti pred njo. Gre za pomembno raziskovalno vprašanje, ki bi, če bi ga skrbno raziskali, prineslo tudi dodatne odgovore glede pozitivnih učinkov posvojitve. Prav tako trenutno ni veliko raziskav populacije, ki zgodnjega zanemarjanja in zlorab ni doživela, njene predposvojitvene okoliščine pa so dobro znane (Storsbergen, Juffer, van Son in Hart 2010, 191). Vendarle ugotovitve študije na sicer omejenem vzorcu odraslih mednarodno posvojenih kažejo, da posvojitev sama še ni dejavnik tveganja za njihovo duševno zdravje, dobro počutje in samopodobo (2010, 196).

3. Odnos do sirot v Svetem pismu

Posvojitev kot možni način reševanja stiske otroka brez staršev človeštvo pozna že od nekdaj. To izpričuje tudi Sveto pismo, ki jo velikokrat omenja in kristjanom celo zapoveduje, da morajo za sirote poskrbeti; postavlja jih ob bok vdovam, kar pomeni, da Bog za posebej ranljive šteje sirote in ženske, ki so ostale brez moža – torej tiste, ki so ostali brez zaščite.

Tako najdemo v Svetem pismu, predvsem Stari zavezi, zgodbe o zavrženih, prežrtih ali kako drugače osirotelih otrocih, v katerih lahko zaslutimo stiske in bolečine vseh treh delov t. i. posvojiteljske triade. To so:

zgodba o Ezavu in Jakobu (1 Mz, 25–36), ogoljufanosti za prvorojenstvo, ki odpira vprašanje o mestu posvojenega v njegovi biološki družini, pripadnosti ter številnih krivicah, ki so se mu zgodile: ali se ni rodil ljubečim staršem in so ga brez pomisleka zavrgli; morda so ga imeli radi, a jim življenjske razmere niso omogočale, da bi ga obdržali; se zanj ni našla primerna družina; ali so ga posvojili, pa vrnili v sirotišnico; ali pa je v posvojiteljskih in rejniških družinah ali sirotišnicah doživljal nasilje in zanemarjanje, a se biološki starši kljub prizadevanju otrok, da bi se spoznali, niso odzvali – nekateri jih niso hoteli priznati, nekateri so ostali brez podatka o koreninah celo življenje; temu običajno sledijo še krivice, ki se jim v življenju dogajajo, ker imajo duševne težave, zbolijo ali pa doživljajo nenehne zaplete v intimnih odnosih;

zgodba o Mojzesovem rojstvu (2 Mz 2) in njegovi usodi posvojenca, ki omogoča poleg drugega vpogled v stisko mater, ki morajo otroka dati v posvojitev, ter v pogum in požrtvovalnost staršev posvojiteljev, ki – če se zmorejo potopiti v stisko posvojenca – tega ‚potegnejo ven‘: kot ponazarja ime Mojzes, ki v prevodu iz hebrejščine pomeni ven potegnjen (v pomenu korenin, saj Mojzes svojega izvora ni mogel pozabiti, in v pomenu izbranosti: tudi posvojeni otrok je izbran, čeprav zavedanje, da so ga izbrali in posvojili, hkrati odpira zavedanje, da so ga morali tudi oddati); in še več – kot je Bog izbral Mojzesa, da ljudstvo izpelje iz trpljenja, lahko družino iz trpljenja izpelje posvojeni otrok, in sicer tako posvojiteljsko (iz trpljenja neplodnosti) kakor biološko, ki jo lahko odreši bremena krivde, sramu in družinske skrivnosti, če je na to pripravljena;

zgodba o Abrahamovem sinu Izmaelu (1 Mz 16,21), rojenem v razmerju z deklo Hagaro, ki govori o otrocih, rojenih zunaj zakona. Ti se zato običajno počutijo drugorazredni, manj pomembni: tisti, ki niso ‚pravi‘, ne pripadajo, so odveč – in ker se niso rodili v zakonu, nimajo enakih pravic kot zakonski. Izmael je torej manj pomemben otrok, očetova prava žena ga celo sovraži, saj ob pogledu nanj podoživlja bolečino neplodnosti, kar se lahko dogaja tudi posvojenim otrokom, saj starše posvojitelje nanjo nenehno opominjajo – težko je biti otrok, ki v drugih vzbuja toliko grenkobe, ki se lahko prenese nanj in postane del tega, kako doživlja sebe; celo Bog Izmaelu namenja le tolažilno nagrado: njegovo mesto ni enakopravno Izakovemu, Abrahamov rod se bo štel po Izaku. Hagara in Izmael sta uporabljena, izrabljena, izkoriščena – kar so pogosto izkušnje, ki jih kasneje v življenju doživljajo tudi posvojeni otroci – in ko se rodi ‚pravi‘ otrok, še izgnana in zavržena;

zgodba o Rut, ob kateri lahko razmišljamo, da se posvojeni otroci za ‚tujino‘ niso odločili prostovoljno, kot se je svetopisemska Ruta (Rut 1), ki se kot tujka – Moabka – znajde v Jezusovem rodovniku, in dostikrat niti ne vedo, da so v ‚tujini‘: samo nekaj jim govori, da so drugačni. Ruta svoji tašči reče, da bo šla tja, kamor bo šla ona: » /.../ tvoje ljudstvo bo moje ljudstvo in tvoj Bog bo moj Bog /.../« (Rut 1,16); tako se posvojeni odločijo posvojiteljsko družino sprejeti za svojo – in naj-

večkrat je tudi edina, ki jo imajo; v svojih nebioloških družinah se lahko počutijo tujce – tiste, ki so od drugod, še posebej če se po zunanosti od posvojiteljev očitno razlikujejo: nekateri posvojeni so druge rase, prihajajo iz drugih kultur, vsi pa imajo drugačen genetski zapis kot njihovi starši posvojitelji – to je tako za starše kot otroke lahko pri vzpostavljanju navezanosti ovira ali pa ga vsaj otežuje, zato morajo vložiti veliko več navora, kot ga je treba v bioloških družinah, kjer nekatere otrokove poteze ali oblike vedenja starši lažje sprejmejo, ker jih prepoznavajo tudi pri sebi oz. v družini;

zgodba o rejenki, kasnejši kraljici Esteri (EstG 2), ki s svojim pogumom in lepoto doseže rešitev za svoj narod in v molitvi poudarja, da ima le Boga: »Moj Gospod, naš Kralj, ti si edini! Pomagaj meni, ki sem sama in nimam nikogar, ki bi mi pomagal, razen tebe /.../« (EstG 8:14); gre za pogosto občutje, ki ga zapuščeni otroci nosijo v sebi – da so sami –, kar najverjetneje izhaja iz tega, da se otrok, ki ostane brez primarnega skrbnika, počuti, kot da je na svetu sam. Rebula (2009, 21) to nazorno ponazarja z besedami: »Če izginejo starši, izgine vse in edino; občutja izgubljenosti so lahko nepopisno grozljiva tudi še za večjega otroka.«

Glede na zahtevno življenjsko izkušnjo ter zapletenost doživljanja posvojenega tako otroka kot odraslega torej ne preseneča, da je v Svetem pismu veliko zapisov, v katerih Bog opominja, da je sirote treba varovati – med drugim v Jakobovem pismu (1 Jak 27), kjer pravi: » /.../ Čista in neomadeževana pobožnost pred Bogom in Očetom je to: skrbeti za sirote in vdove v njihovi stiski ter se ohraniti neomadeževan od sveta«; v Jeremiji (Jer 7,5-7), kjer je zapisano: »Le če zares poboljšate svoje poti in svoja dejanja, če boste res pravično ravnali drug z drugim, če ne boste zatirali tujca, sirote in vdove, ne prelivali nedolžne krvi na tem kraju, ne hodili v svojo nesrečo za drugimi bogovi, tedaj storim, da boste prebivali v tem kraju v deželi, ki sem jo dal vašim očetom od vekov in na veke«; v Psalmu 68 (v. 6), kjer je verz »Oče sirotam in pokrovitelj vdovam je Bog v svojem svetem bivališču«; v Psalmu 109 (v. 9), v katerem tožnik Boga prosi, naj kaznuje krivičnike, ki ga zatirajo, med drugim s prošnjo: »Njegovi otroci naj postanejo sirote, njegova žena vdova«; v Psalmu 146 (v. 9) pa pravi: »Gospod varuje tujce, podpira siroto in vdovo, pot krivičnikov pa izkrivlja.« Tudi med Božjimi zapovedmi, ki jih je Mojzes od Boga prejel na gori Sinaj, je naslednja: »Ne zatirajte nobene vdove in sirote! Če bi jih zatirali, bodo vpile k meni in gotovo uslišim njihovo vpitje: in moja jeza se razvname in pomorim vas z mečem, tako da bodo vaše žene postale vdove in vaši otroci sirote.« (2 Mz 22,21-24) V vseh je čutiti Božje sočutje do sirot kot nemočnih, ki še posebej potrebujejo zaščito in pomoč – v zadnji pa celo napoved maščevanja nad tistimi, ki se bodo zoper njih pregrešili.

4. Presežno v odnosu kot odrešitev

Telo pomni vse, saj se je v njem shranilo vse, kar smo doživeli, zato hrepeni po novih, drugačnih odnosih, v katerih se lahko umiri – po svetosti odnosa, po prostoru med dvema, v katerega milostno vstopi Bog in s svojim posegom omogoči celjenje ran (Gostečnik 2012, 386).

Med dejavniki, ki vodijo v lažje oblikovanje identitete posvojenih, boljše samopodobo ter manj vedenjskih in čustvenih težav, raziskovalci zato poudarjajo odprte posvojitve in odprto komunikacijo med posvojenimi otroki in starši posvojitelji o posvojitvi in otrokovem izvoru (Brodzinsky 2006, 1; Grotevant 1997, 3; Beckett idr. 2008, 9; French 2013, 128; Kranstuber Horstman, Warner Colaner in Rittenour 2016, 263; von Korff in Grotevant 2011, 393). Senzitivni starši, ki so otrokove stiske in dileme, njegovo hrepenenje po poznavanju korenin – a hkrati strah, da bo zaradi tega izgubil ljubezen posvojiteljev in bo znova zavržen – sposobni začutiti, bodo njegovim potrebam dali prednost pred svojimi in mu tako omogočili, da se bo s čustvenim bremenom zavrženosti in posvojitve soočal v sočutnem družinskem okolju. Tako bo lahko vzpostavil učinkovit mehanizem regulacije čutenj in oblikoval boljše samopodobo, ki bo pomenila manj strahu pred intimo, manj drugih čustvenih, vedenjskih težav ter težav v socialnih interakcijah ali celo duševnih motenj.

Tudi Kompan Erzar, Rožič in Simonič (2011, 108) poudarjajo, da je varna navezanost na starše posvojitelje ali rejnike merilo uspešne posvojitve ali rejništva, a se vzpostavi šele po prvih preizkušnjah v odnosu z otrokom – ko ta postane težaven, da imajo priložnost začutiti njegovo stisko in se nanjo ustrezno odzvati. Tega bodo sposobni le, če se bodo pripravljani soočiti tudi s svojimi čustvenimi ranami, ki so jih za socialno starševstvo sploh naredile razpoložljive – in bodo zmožni sočutja. Ker je to zanje in otroka lahko zahtevno, se pogosto opozarja na nujnost tako kakovostne priprave na socialno starševstvo kot spremljanja posvojiteljskih in rejniških družin, saj se morajo kandidati za tovrstno starševstvo zavedati, da vzgajajo otroka s posebnimi čustvenimi potrebami.

Žal Družinski zakonik (Uradni list RS, št. 15/17, 21/18 - ZNOrg, 16/19 - ZNP-1, 22/19, 67/19, 200/20 - ZOOMTVI), ki tematiko posvojitve ureja, kriterijev za odločanje o primernosti para za posvojitve ne predpisuje posebej: te so na podlagi strokovnih izhodišč (Dremelj, Rosič, Črnak Meglič in Kobal Tomc 2019, 15) izoblikovali centri za socialno delo sami. Glede na to, da gre za izjemno ranljivo populacijo – otroke s travmatičnim izkustvom –, bi bilo smiselno, da bi bili ti kriteriji in način priprave na socialno starševstvo natančno določeni ter poenoteni na ravni države.

Poudariti je treba še, da prinaša tam, kjer starši svoje roditeljske vloge ne zmorejo uspešno opraviti, možnost rešitve odnos med klientom in terapevtom v terapiji (Gostečnik 2012, 280–303). Terapevt prek empatije – desnohemisferske komunikacije – naslavlja organske spomine, torej telesne senzacije in čutenja, povezane s travmatičnimi izkustvi, in jih umirja. Terapevt tako postane posrednik milosti, ki klientu omogoči, da se spremeni, saj prinaša razbremenitev in olajšanje – ter posledično funkcionalnejše in kakovostnejše življenje (Gostečnik, Cvetek, Repič Slavič in Pate 2016, 189).

5. Sklep

Relacijska travma lahko pri posvojenih otrocih povzroči raznovrstne posledice v njihovem psihičnem in socialnem razvoju, zato je zavedanje o njej in pravočasno prepoznavanje njenih morebitnih posledic nujno, da bi preprečili dolgotrajno škodo – ta se v odrasli dobi lahko kaže celo v psihiatričnih motnjah, v najboljšem primeru pa v slabši sposobnosti za regulacijo težkih čutenj in intime. Pri tem je zelo pomembno, da se zavedamo, da travme s posvojitvijo – ko smo torej otroka namestili v družino, ki naj bi ji pripadal – nismo razrešili, ampak se je njeno razreševanje šele začelo. Posvojitev je sicer v primerjavi z namestitvijo otroka v ustanovo za nepreskrbljene otroke ali dolgotrajnim rejništvom ustrežnejša rešitev, a s tem zanj še zdaleč ni storjeno vse. Šele če bo odraščal v okolju, ki bo na njegove stiske, ki jih bo zaradi zavrženosti morda doživljal, znalo in zmoglo ustrezno odgovoriti, se bo razvil v duševno zdravo osebo. Prav zato je nujno ustvariti kakovosten sistem priprave na socialno starševstvo, obenem pa tudi spremljanja družin s posvojenim otrokom, saj se morajo te zavedati, da vzgajajo otroka s posebnimi čustvenimi potrebami. Samo varen odnos med starši in otrokom, v katerem se bodo prek Božje milosti srečali v sočutju, lahko otroku prinese odrešitev iz trpljenja zavrženosti.

Kratika

RDT – Relacijska družinska terapija.

Reference

- Beckett, Celia, Amanda Hawkins, Michael Rutter, Jenny Castle, Emma Colvert, Christine Groot-hues, Jana Kreppner, Suzanne Stevens in Edmund Sonuga-Barke. 2008. The Association between Communicative Openness and Self-Esteem in Adoption. *Adoption & Fostering* 32, št. 1:9–22.
- Bevc, Viktorija. 2014. Organizacijski dejavniki socialno varstvenega ukrepa posvojitve otrok in njihova protislovnost. Doktorska disertacija. Fakulteta za organizacijske vede, Univerza v Mariboru.
- Brodzinsky, David M. 1987. Looking at Adoption Through Rose-Colored Glasses: A Critique of Marquis and Detweiler's "Does Adoption Mean Different?" An Attributional Analysis. *Journal of Personality and Social Psychology* 52, št. 2:394–398.
- . 2006. Family Structural Openness and Communication Openness as Predictors in the Adjustment of Adopted Children. *Adoption Quarterly* 9, št. 4:1–18.
- Brodzinsky, David M., Marshal D. Schechter in Robin Marantz Henig. 1992. *Being Adopted: The Lifelong Search for Self*. New York: Doubleday.
- Brodzinsky, David M., John Santa in Susan Livingston Smith. 2016. Adopted Youth in Residential Care: Prevalence Rate and Professional Training Needs. *Residential Treatment for Children & Youth* 33, št. 2:118–134.
- Cashen, Krystal K., in Harold D. Grotevant. 2020. Relational Competence in Emerging Adult Adoptees: Conceptualizing Competence in Close Relationships. *Journal of Adult Development* 27:83–94.
- Christoffersen, Mogens Nygaard. 2012. A Study of Adopted Children, Their Environment, and Development: A Systematic Review. *Adoption Quarterly* 15:220–237.
- Côté, Karine, in Martin L. Lalumière. 2020. Psychological Adjustment of Domestic Adult Adoptees. *Journal of Adult Development* 27:118–134.
- Crowley, Carolyn. 2019. Exploring the views and perceptions of adopted young people concerning their education and social development: an

interpretative phenomenological analysis. *Educational Psychology in Practice* 35, št. 2:165–183.

Cubito, David S., in Karen Obremski Brandon.

2000. Psychological Adjustment in Adult Adoptees: Assessment of Distress, Depression, and Anger. *American Journal of Orthopsychiatry* 70, št. 3:408–413.

Cvetek, Robert. 2009. *Bolečina preteklosti*. Celje: Mohorjeva družba.

Dremelj, Polona, Jasmina Rosič, Andreja Črnak Meglič in Barbara Kobal Tomc. 2019. *Smernice za delo na področju posvojitve*. Ljubljana: Institut Republike Slovenije za socialno varstvo.

Erzar, Tomaž, in Katarina Kompan Erzar. 2011. *Teorija navezanosti*. Celje: Mohorjeva družba.

French, Quade Y. S. 2013. Adoption as a Continuity of Self-Worth: An Integrative Approach to Self-Esteem in Adopted Individuals. *Adoption Quarterly* 16:128–152.

Freud, Anne, in Dorothy Burlingham. 1942. *Young Children In Wartime*. London: Allen in Unwin.

— — —. 1944. *Infants Without Families*. London: Allen in Unwin.

Gostečnik, Christian. 2008. *Relacijska paradigma in travma*. Ljubljana: Brat Frančišek.

— — —. 2011. *Inovativna relacijska družinska terapija*. Ljubljana: Brat Frančišek.

— — —. 2012. *Govorica telesa v psihoanalizi*. Ljubljana: Brat Frančišek.

— — —. 2021. *Nevroznanost in relacijska družinska terapija*. Ljubljana: Brat Frančišek.

Gostečnik, Christian, Robert Cvetek, Tanja Repič Slavič in Tanja Pate. 2016. Vloga religije v psihoanalizi. *Bogoslovni vestnik* 76, št. 1:177–190.

Greco, Ondina, Rosa Rosnati in Laura Ferrari. 2015. Adult Adoptees as Partners and Parents: The Joint Task of Revisiting the Adoption History. *Adoption Quarterly* 18:25–44.

Grotevant, Harold D. 1997. Coming to Terms with Adoption: The Construction of Identity from Adolescence into Adulthood. *Adoption Quarterly* 1, št. 1:3–27.

Grotevant, Harold D., Nora Dunbar, Julie K. Kohler in Amy M. Lash Esau. 2000. Adoptive Identity: How Contexts Within and Beyond the Family Shape Developmental Pathways. *Family Relations* 49:379–387.

Grotevant, Harold D., Albert Y. H. Lo, Lisa Fiozon in Nora D. Dunbar. 2017. Adoptive Identity and Adjustment From Adolescence to Emerging Adulthood: A Person-Centered Approach. *Developmental Psychology* 53, št. 11:2195–2204.

Howard, Jeanne A., Susan Livingston Smith in Scott D. Ryan. 2004. A Comparative Study of Child Welfare Adoptions with Other Types of Adopted Children and Birth Children. *Adoption Quarterly* 7, št. 3:1–30.

Hubbell, James T., Kathleen M. Heide in Norair Khachatryan. 2019. Adopted children who kill their adoptive parents. *Behavioral Sciences & the Law* 37:473–492.

Kompan Erzar, Katarina, Tatjana Rožič in Barbara Simonič. 2011. Vloga in pomen navezanosti pri razvoju otrok v nadomestnih družinah. *Socialno delo* 50, št. 2:103–111.

Kranstuber Horstman, Haley, Colleen Warner Colaner in Christine E. Rittenour. 2016. Contributing Factors of Adult Adoptees' Identity Work and Self-Esteem: Family Communication Patterns and Adoption-Specific Communication. *Journal of Family Communication* 16, št. 3:263–276.

Lindblad, Frank, Anders Hjern in B. Vinnerljung. 2003. Intercountry Adopted Children as Young Adults – A Swedish Cohort Study. *American Journal of Orthopsychiatry* 73, št. 2:190–202.

Merchant, Erin K., L. DiAnne Borders in Robert A. Henson. 2019. Attachment, Parental Meta-Emotion, and Emotion Regulation in Adoptive Mother–Child Dyads. *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families* 27, št. 4:387–393.

Miller, Brent C., Xitao Fan, Mathew Christensen, Harold D. Grotevant in Manfred van Dulmen. 2000. Comparisons of Adopted and Nonadopted Adolescents in a Large, Nationally Representative Sample. *Child Development* 71, št. 5:1458–1473.

Mohanty, Jayashree. 2015. Ethnic Identity and Psychological Well-Being of International Transracial Adoptees: A Curvilinear Relationship. *New Directions for Child and Adolescent Development* 150:33–45.

Nežič Glavica, Iva. 2017. Izkustveno učenje in poučevanje po Albertu Höferju. Doktorska disertacija. Teološka fakulteta, Univerza v Ljubljani.

Pace, Cecilia Serena, Simona Di Folco, Viviana Guerriero in Stefania Muzi. 2019. Late-adopted children grown up: a long-term longitudinal study on attachment patterns of adolescent adoptees and their adoptive mothers. *Attachment & Human Development* 21, št. 4, 372–388.

Rebula, Alenka. 2009. *Globine, ki so nas rodile*. Celovec: Mohorjeva družba.

Rossmann, Setareh M., Kamryn T. Eddy, Debra L. Franko, Jennifer Rose, Russell DuBois, Ruth Striegel Weissman, Lisa C. Dierker in Jennifer

- J. Thomas.** 2020. Behavioral symptoms of eating disorders among adopted adolescents and young adults in the United States: Findings from the Add Health survey. *International Journal of Eating Disorders* 53:1515–1525.
- Schore, Alan N.** 2021. *Interpersonal Neurobiology and Clinical Practice*. New York: WW & Norton Company.
- Siegel, Daniel J., in Marion F. Solomon.** 2003. *Healing Trauma: Attachment, Mind, Body, and Brain*. New York: W.W. Norton & Company.
- Slap, Gail, Elizabeth Goodman in Bin Huang.** 2001. Adoption as a Risk Factor for Attempted Suicide during Adolescence. *Pediatrics* 108, št. 2:E30.
- Smith, Daniel W., in David M. Brodzinsky.** 2002. Coping with Birthparent Loss in Adopted Children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 43, št. 2:213–223.
- Spitz, René Árpád.** 1946. Hospitalism: A follow-up report on investigation described in Volume I, 1945. *The Psychoanalytic Study of the Child* 2:113–117.
- Stern, Daniel N.** 2004. *The Present Moment in Psychotherapy and Everyday Life*. New York: W.W. Norton & Company.
- Storsbergen, Hester E., Fammie Juffer, Maarten J. M. van Son in Harm Hart.** 2010. Internationally Adopted Adults Who Did Not Suffer Severe Early Deprivation: The Role of Appraisal of Adoption. *Children & Youth Services Review* 32, št. 2:191–197.
- Tieman, Wendy, Jan van der Ende in Frank C. Verhulst.** 2006. Social Functioning of Young Adult Intercountry Adoptees Compared to Nonadoptees. *Social Psychiatry & Psychiatric Epidemiology* 41:68–74.
- van IJzendoorn, Marinus H. in Femmie Juffer.** 2006. The Emanuel Miller Memorial Lecture 2006: Adoption as Intervention. Meta-Analytic Evidence for Massive Catch-up and Plasticity in Physical, Socio-Emotional, and Cognitive Development. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 47, št. 12:1228–1245.
- von Korff, Lynn, in Harold D. Grotevant.** 2011. Contact in Adoption and Adoptive Identity Formation: The Mediating Role of Family Conversation. *Journal of Family Psychology* 25, št. 3:393–401.
- Xing Tan, Tony, in Brittany Jordan-Arthur.** 2012. Adopted Chinese girls come of age: Feelings about adoption, ethnic identity, academic functioning, and global self-esteem. *Children and Youth Services Review* 34:1500–1508.